

Siis, kui surnud ärkavad...

Evi Arujärv

ERKKI-SVEN TÜÜRI ooper "WALLENBERG": lavastaja **DMITRI BERTMAN**, dirigent **ARVO VOLMER**, kunstnik-lavastaja **ENE-LIIS SEMPER**, solistid ja rahvusooperi Estonia sümfooniaorkester ja koor **ARVO VOLMERI** juhatusel Eesti esiettekandel Estonias 1. VI.

Wallenberg ja Eichmann olid mõistatuslikes suhetes.

HARRI ROSPU

Ehk oli see vaid kujutus, et tundsin 2001. aastal, Erkki-Sven Tüüri "Wallenbergi" maailmaesietendusel Dortmundi ooperiteatris, saalis mingit külma hingust. Saksa lavastuse haakristid, viisnurgad ja natsijulmus (Eichmanni poomisstseen) pluss see jahe hingus publikust – sellest aimus mingit juba rituaaliks saanud kollektiivset süütunnistust ja teatavat hingelist kapseldumist. Aga ehk ma eksin...

Tegelikult oli see ju ettenähtamatu, et 2007. aasta 1. juunil toimuv "Wallenbergi" Eesti esietendus puudutab meie ühiskondlikke närvipunkte. Kuigi väidetavalt on lavastaja Neeme Kuninga abiga sündinud Dmitri Bertmani ja

Ene-Liis Semperi lavastuses poliitilist laengut igati mahendada püütud, tõlgendab see üsna aktiivselt kohalikust üleilmseks saanud "kivist kangelase" saagat. Ooperis on rohkesti sõnu-meid, mis haakuvad sellega otse ja teravalt.

"Ma olen vaid üks miljonitest, kellest sõda on üle käinud, lase mul minna," ütleb surnud Wallenberg. "Pärast sõda on enne sõda. Avame kangelaste hauad, neid läheb veel vaja," ütleb Diplomaat. "Ma kaabin su välja mullast. Ma kaevan su kolba välja mudast. Vali endale surm, mina röövin selle sult ära," ütleb müüdi- ja meedia-Wallenberg. Teise vaatuse ja kogu ooperi ängistavamaid stseene oli (avalikkuse, meediaruumi, poliitiliste ideoloogiate, müüdimaaailma) puuris istuv Wallenberg, keda sunnivad oma kangelaslikku saatust meenutama sellesse tunginud kolm Gulagi vangi. "Ei mäleta," vastab puuri-Wallenberg kõigile piinavatele küsimustele. Miks küll meenuvad mulle kõmisevad loosungid – "Vetšnaja pamjat", "Kedagi ei unustata, midagi ei unustata" –, milles peitub ähvardus ja etteheide.

"Wallenberg" ongi vaid väga tinglikult kangelaslugu Rootsi diplomaadist, kes päästis küll II maailmasõja aegses Budapestis Ameerika valitsuse ja juudiorganisatsioonide soovile vastu tulles ligi sada tuhat inimest gaasikambrist, hukkus aga ise NSV Liidu vangilaagris ja sai müüdi- ja meediakangelaseks. Ooper ei kõnele Wallenbergist kui mõjuka äriperekonna liikmest, kes neutraalse Rootsi kodanikuna ajas sõjapäevil Saksamaaga kasulikku äri. Ei paku see ka erilisi heroilisi motiive. Libretist Lutz Hübner jutustab Wallenbergi lugu otse- kui kusagilt kõrgemast vaatepunktist. Selle retoorilisi küsimusi tulvil kõneviis meenutab piiblitekste, mis ennustavad, ootavad või kinnitavad Päästja tulekut. "Kus on Wallenberg?" korratakse selles üha, aga vastust ei tule.

Ooper jaotub kahte erinevate mängureeglitega ossa: esimene vaatus annab edasi Wallenbergi juudipäästmisoperatsiooni stseene ja selles valitseb teatav süželoogika ja psühholoogiline töepära, teise keskpunktis on Wallenbergi kui inimese ja kui müüdi- ning meediakangelase suhe. Ooper annab peaosalisele (Jespér Taube) psühholoogilised karakteristikud, kuid ekstreemsete hingeseisundite mängimisest (hullunud naer) hoolimata tundub ikkagi puuduvat sisemine motivatsioon.

